

Andrej Gogala,
glavni urednik DZS

KAJ SINTAGMA SLOVENSKA KNJIGA SPLOH POMENI

Škoda, da ob javnih razmišljanjih, ki se velikopotezno začnejo na temo **slovenska knjiga**, nazadnje po danih iztočnicah vedno znova ugotovim, da gre pravzaprav spet le za razpravo o leposlovju, ki predstavlja samo manjši del tiste celote, ki ji poenostavljeno rečemo slovensko založništvo. Zato najprej morda ne bo odveč opredelitev, kaj sintagma *slovenska knjiga* sploh pomeni. Zame je slovenska vsaka izmed tistih letnih dva tisoč petsto do tri tisoč publikacij vseh slovenskih založnikov, pa naj gre za izvirna dela ali prevode v slovenščino ali iz slovenščine, leposlovna, znanstvena ali poljudna dela, knjige v nakladi 100 ali 10 000 izvodov, skratka, vse tisto, kar lahko vsaj pogojno imenujemo **knjiga**: od skromnih broširanih izdaj do slovarja na 1700 straneh velikega formata. Zame so prevodi Prousta, Chestertona, izbor znamenitih pisem ali pregled dosežkov sodobne radiestezije nič manj in nič več kot – slovenske knjige.

Kot slovenski založnik torej nikakor nočem pristajati na kakršno koli podcenjevalno ali celo omalovažujoče izražanje na eni strani o prevodih in na drugi o znanstvenih ali poljudnih priročnikih, vodnikih, kompendijih, podatkovnikih, učbenikih . . . življenja in podobnih delih. Po vsem svetu iščem najboljše tovrstne knjige, se pogajam zanje in skrbim za njihovo presajanje k nam, zato je razumljivo, da nočem mirno poslušati pridigarjev, ki vzvišeno vihajo nos nad njimi samo zato, ker »niso slovenske«. In pri tem prednosti tujemu delu pred slovenskim v DZS sploh ne damo, če le imamo možnost izbire in če je seveda slovensko boljše, pa čeprav je praviloma tudi dražje. Nobena skrivnost namreč ni, da so prevodi, ki jih pripravljamo v koprodukcijah (ko se pridružimo izdajam v tujih jezikih), cenejši kot izvirna dela. Prvič seveda zaradi prekletstva nizkih naklad, ki pa morda le niso samo pokora: zaradi njih smo manj zanimivi za tuje monopoliste in samo zato nas še niso začeli kupovati. Drugič pa zato, ker so slovenski avtorski honorarji proporcionalno višji kot tisti v tujini. Od tujega lastnika avtorskih pravic dobimo knjigo za povprečnih 7 odstotkov na maloprodajno ceno, slovenski avtorji pa so zmožni nesramežljivo zahtevati od 20 pa celo do 50 odstotkov – sicer ne v pogodbi, vendar take številke hitro dobimo, če postavimo v sorazmerje honorar in maloprodajno ceno celotne naklade. Resnično ne vidim razloga, da bi moral posledice žalostnega dejstva, da smo se Slovenci premalo razmnožili, nositi le založnik.

Ne morem razumeti, v čem so dela tako imenovane stvarne literature (non-fiction, Sachliteratur) manj vredna od izvirnega leposlovja, katerega kvalifikacija, da gre pri njem gotovo za nekaj kulturno zelo pomembnega, so njegove elitno (bi pomislil kdo, ki mu to godi) nizke naklade. Je zanje res kriv tako visoko sofisticirani intelektualni in umetniški rafinma ali pa gre preprosto za nezmožnost komunikacije

z bralcem in zatekanje na višave Parnasa, ki pa se znajo dostikrat izkazati le za epigonske in navidezne. Po domače povedano: vsaka nerazumljenost še ni dokaz za visoko literaturo. In nasprotno: knjige, ki kupcev in bralcev ne pustijo hladnih, še niso nujno slabe. Stvari so se pač spremenile – danes ljudje ne doživljajo čustvenih pretresov ob leposlovju (razen morda klasičnem). V tem pogledu ga je nadomestila trendy literatura tako imenovane *nove dobe*, ki jih zna posredno ali celo neposredno prestaviti v stanje evforije. In ker je *new age* tako širok pojem in ga obravnava toliko knjig, je logično, da so med njimi tako dobre kot slabe. Dolžnost slovenskega urednika je, da izbira dobre.

Skratka, sem odločno proti jadikovanju o »propadu slovenske knjige«. Zakaj ne začnemo prav toliko argumentirano na dolgo in široko razpredati o propadu slovenske literature? Morda pa je prav to ena možnih razlag za nespodbudno dejstvo, da Slovenci premalo berejo slovensko leposlovje? Očitno jih ne animira. Očitno ima premočno konkurenco v drugih knjigah in drugih medijih. In to celo ob dejstvu, da slovenske založbe izdamo precej manj knjig, kot nam jih avtorji ponudijo v rokopisih. Teh je vsekakor več kot naših finančnih možnosti, selekcija pa je potrebna tudi zato, ker si vse pač ne zaslužijo knjižnega natisa. Zato posebnih vabil ali natečajev v naši založbi zadnje čase nismo imeli. Končno tiskamo slovensko leposlovje le še v nekaj sto izvodih in jih nazadnje razdamo ljudem in ustanovam, ki za to kažejo le mlačno hvaležnost, kot pač vsakdo, ki dobi nekaj, česar ne potrebuje in ne želi. Kljub navedenim dejstvom smo samo v Založništvu literature DZS, ki se ne ukvarja z izdajanjem učbenikov, lani med drugim izdali 34 izvornih slovenskih knjig, tri faksimile in 12 številke revije, ki jo držite v rokah, vendar kljub državni subvenciji in sponzorjem ni finančno rentabilna.

Mislím, da bodo novi mediji res bistveno vplivali na usodo knjige in jo bodo v marsičem nadomestili in nasledili, uničili pa je ne bodo. Končno je knjiga eden redkih medijev, pri katerega uporabi niso potrebne aparature. In to je gotovo velika prednost pred multimedijo, ki bo osvojila svet, če ne bo zmanjkalo elektrike!

Na vprašanje, ali je res vse samo denar, lahko odgovorim nikalno. Vendar z dostavkom: denar ni vse, je pa prvo! Brez njega ni nič. Kako naj založba, ki je v rdečih številkah, podpira slovensko literaturo? Sponzor je vendar lahko samo nekdo, ki ima denar. In pri izvornem leposlovju so danes založbe sponzorji in nič drugega. Pa še to ne bodo več dolgo, če se bo vanje lahko vsakdo obregal, namesto da bi jim bil za to hvaležen. Tudi če bodo brez subvencije izdale samo še po eno neprodajljivo knjigo letno, je to več, kot lahko kdorkoli od njih **zahteva**.

Prodaja in kupovanje založb je logična posledica dejstva, da so založbe izgubile status ustanov s posebnim družbenim pomenom in so zdaj podjetja kot vsa druga. In kot taka so seveda s svojimi delnicami na razpolago na trgu vrednostnih papirjev. Tam jih lahko kupi vsakdo, ki ima kapital in interes. To seveda ni nič posebnega, dokler ima država mehanizme, s katerimi skrbi za to, da bo šlo vse po pravilih. In v načelu tudi ni nobene razlike med velikimi delniškimi založbami in majhnimi, takimi z enim samim lastnikom. Obojne se morajo podrežati zakonom profita. Nobene logike ni namreč v tem, da kakšno podjetje s svojim programom izpolnjuje še tako lepe človekoljubne cilje, če si s tem nakoplje izgubo: propadlo bo in visoki cilji se bodo sesuli v prah. Razlike so le v povsem operativnem poslovanju – večje založbe imajo boljšo distribucijo in utečene prodajne poti, zato ob kolikor toliko sprejemljivem programu teže propadejo. Manjše imajo prednost, ker so okretnejše in se hitreje prilagajajo nastalim razmeram. Idealne so bržkone srednje velike, ki lahko združujejo prednosti obojih.

Nikakor ne želim, da bi slovenska knjiga propadla, ne želim pa tudi mistifici-

rati njenega statusa, ki ji ga niti slovenska država ne priznava več. Ko bi ji ga, bi ji namenila več sredstev. Tudi jaz vem, da je knjiga v 19. stoletju za slovenski narod pomenila neskončno več kot danes (po znani Ruplovi tezi je tedaj kultura, zlasti literatura nadomeščala celo politiko, ker te pač nismo imeli – rad verjamem, da je marsikomu žal za takimi časi). Zdaj je drugače. Enaindvajseto stoletje bo stoletje bilingvizma. Kdor ne bo znal angleško, bo lahko sedel doma. Slovenščina bo preživela s pametjo in s koncesijami, ne pa nasilno in z dekreti. Povsem zadovoljni bomo lahko, če bomo dosegli kak kompromis, kot so recimo na področju multimedije že zdaj aktualne *lokalizacije* najboljšega, kar ima svet. Kdor jih bo vzvišeno odklanjal, bo ostal brez vsega. Kdor jih bo sprejel, bo lahko vsaj delno ohranil svojo identiteto. Zakaj pa že zdaj čisto mirno jemo Hellmannovo majonezo? Ker je pač kljub tuji licenci narejena v slovenski tovarni. Pa razlika med industrijsko in kulturno odvisnostjo še zdaleč ni tako velikanska, kot bi si morda želeli!

Upam, da branje tega scenarija »črne prihodnosti« ne bo povzročilo prehudega obupa. Napoved ni pretirana, morda le malo prezgodnja. Predlagam, da jo preverimo čez nekaj let, ko bo marsikaj precej bolj jasno in ko se bodo moje napovedi že začele uresničevati. Takoj pa predlagam tudi zdravilno mantra. Kot uči taoizem: vse, kar se zgodi, je prav... Le ne ž glavo skozi zid. Spomnimo se dogodka po prvi svetovni vojni, ko so nam »veliki« ponudili pol Koroške, pa smo jih ponosno zavrnil: Ne, cela bo naša, kar vprašajte ljudstvo. No, in ljudstvo je odgovorilo – mejo z Avstrijo imamo na Karavankah, ne pa na Dravi, kjer bi nam jo dali, ali celo pri Gospej Sveti, kjer smo jo trmasto zahtevali!